

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
доктору політичних наук, професору,
провідному науковому співробітнику
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
Горбатенку Володимирі Павловичу

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора політичних наук, старшого наукового співробітника
відділу правових проблем політології Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
Кукуруз Оксани Володимирівни
на дисертацію Дроботуна Дмитра Сергійовича
«Медіафактор у трансформації політичних еліт України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 052 «Політологія»**

Дисертаційне дослідження Д. С. Дроботуна, присвячене визначенню особливостей впливу медіафактора на формування і трансформацію політичних еліт в Україні, є актуальним, про що свідчить низка теоретичних і практичних потреб сучасного суспільства. По-перше, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному світі швидко модифікує суспільні відносини, явища і процеси, в тому числі в сфері політики. У зв'язку з цим переосмислення потребують всі учасники політичних процесів і особливо політична еліта, яка, як відомо, в період кардинальних змін у суспільстві, відіграє ключову роль у виборі напрямів розвитку держави. По-друге, розуміння і сприйняття політиків, їх діяльності здебільшого формується мас-медіа. Епідемія COVID-19 і російсько-українська війна пришвидшили перенесення діяльності суб'єктів розроблення та реалізації політики з реального світу в цифровий простір. Нові умови і правила взаємовідносин між владою і громадянами відкривають

як нові можливості для обох сторін, так і певні ризики, що безумовно підтверджує актуальність ґрунтовних досліджень в даному напрямі.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, мають належний ступінь обґрунтованості. Цьому зокрема посприяли: правильно обрані наукові підходи – неінституціональний, структурно-функціональний, дискурсивний, позиційний; загальнонаукові та спеціальні методи – аналіз, синтез, моделювання, порівняльний метод та ін. Для більшості теоретичних узагальнень наведено конкретні приклади з практики (факти, ситуації, події, що відбувалися в політичних процесах різних країн), результати соціологічних досліджень. Опрацьовано велику кількість праць: 334 джерела, 144 з яких – іноземними мовами.

Отримані результати містять необхідний рівень наукової новизни. Насамперед варто відзначити новаторську постановку наукової проблеми, адже це одне з перших системних досліджень в Україні, в якому за допомогою міждисциплінарного підходу з'ясовуються особливості впливу медіафактора на формування і трансформацію сучасних політичних еліт в Україні. Автор формулює власне розуміння медіаеліти, вказує коло осіб, які до неї належать. У дисертаційному дослідженні вперше охарактеризовано два аспекти медіафактора – пасивний і активний; визначено чотири моделі зміни еліт та чотири основних етапи еволюції медіафактора в Україні. Удосконалено періодизацію впливу медіафактора на становлення політичної еліти України, відповідно до виборчих парламентських циклів. Дістала подальшого розвитку теорія політичної еліти у тісному взаємозв'язку з процесами демократизації і медіатизації в сучасних суспільствах.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Структура дисертації логічна і послідовно сприяє розкриттю теми дослідження, досягненню мети та виконанню поставлених завдань. У першому розділі «Теоретико-методологічні підходи до дослідження трансформації політичних еліт»

проаналізовано теорії еліти відомих зарубіжних і українських дослідників, виокремлено існуючі підходи до зміни політичної еліти, акцентовано увагу на її ролі для розвитку держави і суспільства. Особливу увагу приділено співвідношенню теорій еліт і теорій демократії. Виокремлено різноманітні характеристики еліти (розмір, конфігурація, типи) та їх значення для політичної стабільності в країні. Описано способи трансформації еліт – циркуляція, рекрутування, люстрація. Доведено, що існуючі дослідження політичної еліти потребують переосмислення у сучасних умовах.

У другому розділі «Медіафактор в умовах медіатизації суспільства» проаналізовано взаємозалежність між політикою і медіа, описано моделі взаємозв'язку між представниками політичної та медійної сфер. Показано низьку якість політики у зв'язку з функціонуванням політичного ринку і комерціалізацією медіа. Встановлено наслідки таких процесів: спрощення інформації про політику; персоналізація політики; видовищність політики та ін. Відзначено зміну функцій медіа: замість серйозного обговорення актуальних проблем суспільства, формування соціальної відповідальності та пропагування високих етичних стандартів – легка розважальна форма подачі політичної інформації, бо це сприяє приверненню уваги якомога більшої кількості глядачів. Розкрито низку важливих термінів, що позначають явища, присутні в процесах взаємодії між медіа і політикою, зокрема: інфотеймент, політеймент, таблоїдизація, берлусконізація.

У третьому розділі «Трансформація політичних еліт в Україні під впливом медіафактора» описано дослідницькі моделі трансформації еліт – модель зміни потоків; модель «політичного капіталізму»; модель бунту економічних еліт або пробудження регіональних еліт; модель контреліти. Проаналізовано складові, важливі для характеристики трансформації політичної еліти: динаміка; структура; склад; внутрішньоелітні стосунки; відносини між елітами та суспільством та ін. Наведено специфічні характеристики, притаманні в певні періоди політичній еліті в Україні,

зокрема: олігархічна; кримінальна; корумпована; закрита; така, що несе загрозу державі і суспільству. Проаналізовано виокремлені в науковій літературі етапи становлення політичної еліти в Україні, пов'язані з президентськими або парламентськими виборами. Удосконалено періодизацію трансформації політичної еліти в Україні. На основі детального аналізу політичних рішень і нормативно-правових актів у сфері медіа виділено етапи становлення медіафактора в Україні.

Здійснене комплексне дослідження дало змогу дисертанту зробити важливі наукові узагальнення щодо взаємовпливу політичної еліти і медіаеліти в сучасній цифровій реальності, встановити закономірності впливу медіафактора на трансформацію політичних еліт в Україні. Розроблено низку класифікацій, які мають практичне значення, зокрема можуть використовуватися для потреб навчального процесу.

Дисертація Д.С. Дроботуна пройшла перевірку спеціальною антиплагіатною системою, що свідчить про відсутність порушень академічної доброчесності дисертантом. Автор дотримується правил цитування та посилання.

Основні ідеї дисертаційного дослідження представлені необхідною кількістю опублікованих дисертантом праць, зокрема: у фахових виданнях України з політичних наук; у зарубіжному виданні, включеному до наукометричної бази Web of Science; у колективних монографіях; у підручнику; у збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій.

Позитивно оцінюючи дане дисертаційне дослідження, необхідно зазначити, що в контексті даної тематики варто було приділити увагу такому терміну як «віртуалізація політики».

Дисертація Дроботуна Дмитра Сергійовича «Медіафактор у трансформації політичних еліт України» є самостійним науковим дослідженням, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів

відповідає спеціальності 052 «Політологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Дроботун Дмитро Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

**доктор політичних наук,
старший науковий співробітник
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України**

О. В. КУКУРУЗ